

Ірина Копистинська
Чернівецький національний університет

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ КНИГОВИДАННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ І ПРИЧИНИ

Одним із головних чинників національної ідеї та духовної єдності народу завжди була і повинна бути книга. Саме вона формує світогляд, втілює інтелект нації і творить політичний та культурний імідж країни серед світової спільноти. Оцінка стану вітчизняного книговидання є вкрай важливою з погляду завдань державного будівництва загалом, і формування та захисту національного інформаційного простору зокрема.

Дослідження свідчать, що українське книговидання у період 1991–2003 рр., позбавлене державної підтримки, діяло в умовах, наближених до «колапсу».

Серед тенденцій, які характеризують досліджуваний період, варто виділити найголовніші.

1. Географія книжкового ринку охопила усі регіони країни, причому обласні та районні структури стали активними і самодостатніми учасниками видавничого процесу.

2. За тематикою асортимент книг став різноманітнішим, не заполітованим, а зорієнтованим, як цього і потребує ринок, на читацький попит.

3. Зміни в соціально-економічній сфері спричинили викривлення розуміння ролі книги у житті суспільства – вона перестала вважатися духовною і культурною цінністю, а читання набуло функціонального та прагматичного значення.

4. Найперспективнішим і найприбутковішим сегментом національного видавничого ринку сьогодні стала освітня літератури.

5. Затяжна видавнича криза негативно позначилася насамперед на розвитку і випуску художньої та наукової літератури. Зниження кількості вітчизняних художніх книг призвело до того, що більшість жанрово-тематичних ніш закривається книжками з близького зарубіжжя, в основному з Росії. Зокрема, українські книжкові ятки заповнені російським масовим читивом. Проте, і у книговиданні для дітей вже намітилися позитивні зрушення. Пов'язані вони насамперед із випуском якісної, добротної та конкурентоздатної українськомовної літератури видавництвом «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА».

6. Водночас, попри очевидне поживлення книжкового руху, щороку частка реально діючих видавництв скорочується, а малопродуктивних – збільшується. У такій ситуації конкурентоспроможними можуть бути лише

гнучкі, здатні до видозмін видавництва, головним принципом у роботі яких повинен стати книжковий маркетинг.

Серед інших основних негативних тенденцій сьогочасної видавничої справи – введення високих і нічим не виправданих податків на всі технологічні ланки процесу створення і розповсюдження книги; знищення державної мережі книгопоширення і як наслідок відсутність гуртової торгівлі; різке скорочення обсягів видань за накладом; підвищення цін на вітчизняну друковану продукцію; тенденція до деукраїнізації книжкового ринку.

Серйозне занепокоєння викликає становище українськомовної літератури. По-перше, її кількість щороку становить трохи більше половини усіх видань на теренах України. По-друге, через недалекоглядну політику уряду стосовно видавничої справи, книжковий ринок України на 90–92 % окуповано дешевою російською книгою.

Серед причин, що фактично призвели до краху цілої галузі, яка у всьому світі є високо прибутковою, можна виділити кілька.

Головним гальмом розвою книговидавництва є результат непомірного і нічим не виправданого податкового тиску на друковане слово й небажання державних органів покращити принизливе становище української книги.

На становищі друкарства негативно позначилися процеси поділу союзного майна, формування ринкової економіки, значне скорочення бюджетних надходжень, інфляція, паперова криза, яка розпочалася з 1990 року, та ліквідація гуртово-роздрібної книготорговельної мережі «Укркнига».

До ганебного становища, в якому опинилася українськомовна книга у власній державі, призвела сукупність кількох чинників: недорозвиненість національного інформаційного простору, в якому панівне місце посідає закордонна інформаційна продукція, та ігнорування високопосадовцями фактору багаторічного зросійщення українського народу, що призводить не тільки до насичення вітчизняного побуту іноземною масовою культурою, а й до видання в Україні великої кількості російськомовної друкованої літератури. Окрім того, падінню престижу українськомовної книжки сприяло нехтування вітчизняними видавцями випуску масової літератури.

Бездіяльність українського уряду стосовно власної книжкової справи призвела до негативних наслідків у кількох аспектах – політичному, економічному, соціальному.

– *Політичний аспект.* Інертність влади України стосовно зняття оподаткування у видавничій галузі Росії призвело до заміщення української книги удвічі дешевшою російською. Поширення дешевої російської книги в українському медіа-просторі призводить до русифікації населення

України. Величезною політичною помилкою є залучення видавництв РФ до виготовлення за їх кошти шкільних підручників і посібників, що означає фактичну передачу дитячого контингенту під вплив інформаційного середовища Росії. Незадовільний стан національного книговидання позначився негативно на культурницькому іміджі країни на світовій арені.

– *Економічні наслідки* полягають у матеріально-фінансовому занепаді українських видавництв, а також у недоступності для більшості читачів якісної книжкової продукції. Дії уряду щодо оподаткування друкованого слова призвели до скорочення накладів видань, що зумовило збільшення собівартості книги, а відтак – зменшило надходження до бюджету.

– *Соціальний аспект*. У зв'язку із фінансовою скрутою вітчизняних видавництв скоротилась кількість робочих місць, відбулася втрата фахівців книжкової справи.

Нівелювання культурної ролі книги спричинило також негативні наслідки в духовній сфері, призвело до зниження інтелектуального потенціалу українського суспільства. У середовищі українських письменників та вчених поступово формується комплекс меншовартості, спричинений незатребуваністю їх творчих та наукових доробків.

Негативні наслідки спостерігаються і в освітній сфері. Недостатнє забезпечення шкіл підручниками призводить до значного зниження загальноосвітнього рівня молодих людей.

Вихід з кризової ситуації можливий тільки за умови введення в дію довгострокового режиму пільгового оподаткування видавничої галузі. Досвід розвинутих країн свідчить про те, що друкарство може вийти на належний рівень розвитку тільки за умов чіткого і послідовного законодавчого забезпечення та створення цивілізованого режиму постійного сприяння. Державна підтримка національного книговидання має бути справою не одного року і втілюватися у життя одночасно на законодавчому та виконавчому рівнях.

Татьяна Косарева

Российский университет дружбы народов

«МОСКОВСКИЕ НОВОСТИ»: 90-е ГОДЫ, ВРЕМЯ НЕУДАЧ

«Московские новости», которые имели ошеломительный успех в конце 80-х годов и ради которых люди занимали очередь в киоск печати в пять